

ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО – ГРАФІЧНИХ УМІНЬ ТА НАВИЧОК ДІТЕЙ 6-7-РІЧНОГО ВІКУ

О.Є. Білгородська

Актуальність проблеми. Одним із пріоритетних завдань, визначених Національною доктриною розвитку освіти в Україні, є створення передумов для виховання та навчання особистості, здатної творчо мислити, самостійно реагувати на зміни в умовах докорінної перебудови всіх сфер життєдіяльності суспільства. У зв'язку з цим нині модернізується національна система освіти та розробляються новітні концепції виховання і навчання людини.

На перехід від директивної до особистісно зорієнтованої моделі навчання і виховання та на пошук нових шляхів і засобів розкриття неповторного творчого потенціалу особистості орієнтують Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття») та Державний стандарт початкової освіти. Дослідження сучасного стану початкової школи в контексті ринкових реформ та їх впливу на освітню галузь дали змогу виявити основну організаційну суперечність системи освіти [8; 9]. Це суперечність між необхідністю забезпечення надзвичайно широкого спектра засобів навчання та виховання, які б сприяли різнобічному розвитку учнів, формуванню художньо-графічних вмінь та навичок, і відсутністю гнучкої системи змісту, форм і методів цієї роботи на рівні кожної школи. Частково розв'язати цю суперечність можливо, забезпечивши створення необхідних педагогічних умов формування художньо-графічних вмінь і навичок дітей 6-7 - річного віку та творчого розвитку молодшого школяра, науково обґрунтованої системи педагогічного впливу на особистість учня засобами образотворчого мистецтва.

Роль молодшого шкільного віку полягає в оволодінні людськими знаннями, навичками та вміннями, в набутті психологічних якостей, необхідних для успішної життєдіяльності. Пізнаючи навколишній світ, розвиваючись розумово, дитина вчиться спостерігати, робити висновки, порівнювати, узагальнювати, в неї виникає інтерес до пізнання та художнього відображення дійсності, явищ природи, відкриття суттєвих зв'язків між речами [12; 13].

Навчання – процес комплексний, який охоплює всі сфери життя дитини. Досвід переконує, що в педагогічній науці та в освітянській практиці, у свідомості учителів, вихователів і батьків існують суттєві розбіжності щодо розуміння понять «підготовка до школи», «готовність до школи», «шкільна зрілість». Як відомо, готовність дитини до школи відтворює якість її загальної і спеціальної підготовки. Перша складається з фізичної, інтелектуальної, особистісно-вольової, мотиваційної підготовки. Друга – з уміння дитини заглиблюватися у процес засвоєння знань, оволодіння певними вміннями, навичками. Інтегративним результатом такої підготовки є готовність дитини до навчання у школі, яка має сформуватися в неї на час завершення дошкільного дитинства.

Відповідно до Законів України «Про освіту» та «Про загальну середню освіту» з 2001/2002 навчального року навчання у 1 класі розпочинають діти, як правило, з 6 років. Навчання в початковій школі організовується за єдиним чотирирічним терміном. Період навчання у першому класі є особливо важливим. У цьому віці з ігрової поступово формується навчальна діяльність, яка вимагає від першокласників не лише значного розумового напруження, а й більшої фізичної витривалості, вольових зусиль. Тому навчання

учнів 1 класу здійснюється з урахуванням особливостей фізичного і психічного розвитку дітей, їхніх вікових та індивідуальних можливостей [5; 13].

Особливу роль у період адаптації першокласників до систематичного навчання відіграють уроки образотворчого мистецтва та художньої праці. Маючи особливі завдання та структуру, художня діяльність супроводжує все життя людини. Дитина не стільки створює малюнок, скільки передає свій емоційний та психофізичний стан. Заняття з образотворчої діяльності мають велике значення для всебічного розвитку особистості. Вони сприяють розумовому розвитку дитини завдяки тому, що в основі створюваного нею зображення лежать враження, отримані з навколишнього життя через сприймання предметів і явищ, та виділення їх властивостей і якостей (форми, величини, будови, кольору, фактури тощо). Діти у процесі створення зображення дізнаються про властивості предметів навколишнього середовища за допомогою специфічних художніх матеріалів (олівця, фломастера, пензля, фарб, сангіни, пастелі, кольорових крейд тощо). Завдяки створенню у процесі навчання колективних композицій розвиваються навички спілкування та взаємодії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто відзначити, що проблема розвитку особистості школяра не є новою. Значний внесок у теоретико-методологічне та психолого-педагогічне забезпечення навчально-виховного процесу, характеристику сензитивності молодшого шкільного віку до творчості зробили Я. Коменський, Й. Песталоцці, К. Ушинський, В. Сухомлинський, та інші видатні зарубіжні та вітчизняні вчені -педагоги. Л. Виготський, О. Леонт'єв, А. Щерба І. Бех, Л. Божовіч, В. Давидов, С. Діденко та інші довели, що молодший шкільний вік є періодом найінтенсивнішого креативного становлення особистості. Б. Анан'єв, Н. Брюсова, Т. Шпікалова дійшли висновку, що образотворче мистецтво – унікальний навчальний предмет, який надає учням багато можливостей для самореалізації, формування художньо-графічних вмінь та навичок, розвитку образно - асоціативного мислення, уяви, фантазії, художнього сприйняття навколишнього світу.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Використання образотворчого мистецтва як чинника формування художньо -графічних вмінь та навичок розглядали Р. Немов, Л. Вегнер, Т. Доронова, М. Безрукіх, Т. Комарова, Н. Сакуліна, В. Кузін, В. Вільчінський, Б. Неменський та ін. Більшість авторів цих досліджень мають спільну позицію щодо необхідності розвитку формування художньо-графічних вмінь і навичок дітей молодшого шкільного віку, провідної ролі школи у цьому процесі. Проте в сучасній педагогіці мистецтва початкової ланки загальної освіти існують певні проблеми у розвитку та формуванні художньо-графічних вмінь та навичок [6; 8; 11; 12].

Державний стандарт початкової загальної освіти чітко вказує на те, що в початковій школі в учнів мають бути сформовані уявлення про окремі геометричні фігури та їхні властивості, вироблені необхідні графічні вміння конструювати технічні моделі за зразком, кресленням, ескізом, схемою, словесним описом, власним задумом. Це питання набуває гостроти вже з перших років навчання дитини в школі. Дієвим засобом у вирішенні цих проблем може стати вивчення вже з початкової школи так званої міжнародної мови – мови креслення, зрозумілої всім людям світу, які знають її основи.

Та реальності сьогодення не такі показові, як хотілось би. Навчальний курс креслення у школі не відмінений, але він проводиться лише близько в 20 відсотках шкіл, що підтверджують і статті відомого в цій галузі професора В.К. Сидоренка. Переведення цієї дисципліни із державного у шкільний компонент позбавляє можливості багатьох учнів вже на шкільній лаві оволодіти необхідними для професійного зростання знаннями, уміннями та навичками. До цього негативу додається і той факт, що початкова школа не створює належної основи для наступної роботи в середніх і старших класах. Але ж відомо, що креслення є базовою галуззю знань великої кількості професій, пов'язаних не лише з технікою, а й з оперуванням образно-знаковими моделями. Тому безперечним визнається той факт, що здатність людини до графічної діяльності є одним із показників її розумового розвитку, а як наслідок – формування художньо-графічних вмінь та навичок повинно стати невід'ємним елементом роботи всіх ланок загальноосвітньої школи.

Особливий практичний і теоретичний інтерес у психолого-педагогічній літературі було приділено вивченню питань значення графіки для розвитку мислення і орієнтування у різних сферах життя, наочного образу як основи мислення школярів, сприйняття учнями художньо-графічних зображень та динаміки формування зорового образу. Але такий широкий розгляд проблем художньо-графічної підготовки стосувався лише учнів середньої і старшої школи.

Стосовно ж формування художньо-графічних вмінь та навичок молодших школярів, ці питання ще не знайшли належного вивчення. Про це свідчать дослідження Т. Боркової, Є. Гур'янова, А. Сорокіної, Е. Фарапонової та ін., які вказують на недостатню вивченість та недооцінку пізнавальних можливостей учнів початкової школи, розвитку самостійності їхнього мислення, що у свою чергу породжує труднощі в оволодінні цілими розділами знань, які базуються на створенні уявних образів.

Успішне вивчення курсу креслення, навчальних предметів і окремих їх розділів, що базуються на цій дисципліні, багато в чому залежить від того, якою базою елементарних художньо-графічних знань, умінь та навичок будуть володіти учні ще з початкової школи [3].

Діти йдуть у перший клас загальноосвітньої школи з шести років. Поступово у процесі навчання виявляється, що в багатьох дітей зовсім не розвинена дрібна пластика руки. Криза в освіті дошкільних закладів одразу ж себе позначає. Щоб подолати цей розрив, забезпечити найкращі умови процесу навчання й оволодіння необхідними вміннями та навичками, безболісну адаптацію дитини в школі, потрібно всебічно вивчити проблему, розробити й експериментально перевірити нову методика формування художньо-графічних вмінь та навичок у молодших школярів.

Наше дослідження присвячено саме цій проблемі.

Мета даної статті – розгляд ролі засобів образотворчого мистецтва для формування художньо-графічних умінь та навичок у дітей 6-7-річного віку в початковій школі, приділення особливої уваги поєднанню різних за складністю завдань образотворчого мистецтва та художньої праці.

Виклад основного змісту. Сучасна освіта – це цілеспрямований процес забезпечення різнобічного розвитку дитини відповідно до її нахилів, здібностей, індивідуальних, психічних та фізичних особливостей, культурних потреб, спрямований на формування моральних норм, набуття життєвого, соціального досвіду. Надзвичайно важливу роль у цьому процесі відіграє курс образотворчого мистецтва в загальноосвітніх навчальних закладах, у ході вивчення якого відбувається перше знайомство учнів з вітчизняною та світовою художньою культурою.

Основна увага учнів 1 класу спрямована на виявлення та передачу спільного простору, положення пропорцій, конструкцій, кольору намальованих об'єктів.

Учні 1 класу повинні знати:

- назву кольорів – (червоний, жовтий, синій, зелений, фіолетовий, оранжевий, рожевий, голубий, коричневий, чорний, сірий, білий та ін.);
- прості правила змішування кольорів (червоний та синій – фіолетовий, синій та жовтий – зелений та ін.);
- властивості образотворчих матеріалів (олівець, фарби та ін.);

Після закінчення навчального року учні 1 класу повинні вміти:

- правильно сидіти за партою (правильно розташовувати аркуш паперу та тримати олівець);
- вільно без напруження малювати олівцем, проводити лінії у потрібних напрямках, не обертаючи аркуш паперу;
- правильно передавати на малюнку форму, пропорції, будову, розташування об'єктів у просторі, колір предметів;
- малювати акварельними фарбами, розводити та змішувати фарби, фарбувати потрібну поверхню, тримаючись у контурі;
- правильно визначати розмір зображення у зв'язку з розміром аркуша паперу (зображення повинно бути не велике і не маленьке).

Протягом трьох років нами досліджується проблема формування художньо-графічних вмінь та навичок на уроках образотворчого мистецтва в початковій загальноосвітній школі І ступеня № 119 міста Одеси. Спостереження та практична діяльність з учнями на уроках образотворчого мистецтва та художньої праці дають можливість окреслити низку методичних положень.

Уроки образотворчого мистецтва – це можливості загального розвитку молодших школярів, метою яких є формування естетичного ставлення учнів до природи, праці і життя; виховання інтересу і любові до мистецтва, потреби спілкування з ними, а також розвиток образного сприймання, логічного мислення, просторових уявлень, фантазій, комбінаторних здібностей; формування інтересу до створення композицій на реальну тему; розвиток сприймання кольорів, гостроти зору [1; 2; 11].

Шкільне навчання для дітей 6-7-річного віку вимагає від них міцного фізичного здоров'я, здатності до складної розумової, аналітико – синтетичної діяльності, пізнавальної активності, розвинених морально – вольових якостей, високої працездатності, а також певного обсягу конкретних знань, умінь та навичок. Розвиток мислення дітей забезпечується їхньою практичною діяльністю.

На уроках образотворчого мистецтва серед іншого формуються наполегливість, цілеспрямованість, охайність, працьовитість. У процесі образотворчої діяльності учні засвоюють цілий ряд графічних умінь і навичок малювання, учаться аналізувати предмети та явища. Насамперед це забезпечується тим розвитком, що здійснюється у процесі накопичення вражень про навколишній світ, прояву емоційного ставлення до набутого досвіду й створювання на цій основі зображень.

Такий розвиток можливий лише за умови, коли здійснюється методично грамотне керівництво образотворчою діяльністю дітей. У результаті навчання діти створюють малюнки, ліплення, аплікації, що задовольняють їх та викликають у них почуття радості. Це є позитивним чинником і сприяє формуванню інтересу до художньо-творчої діяльності.

Висновки та перспективи подальших розвідок даного напрямку. Щоб допомогти учням засвоїти потрібний матеріал, навчатися, формувати художньо – графічні вміння та навички та творчо розвинути дітей І класу, слід дотримуватися таких методичних положень:

1. Доступність у розумінні та виконанні завдань для дітей 6-7-річного віку.
2. Поетапність.
3. Зацікавлення роботою.
4. Поступове навантаження завдань.
5. Допомога та одночасна робота з учнями.
6. Комбінування різних технік образотворчого мистецтва.
7. Підтримка при невдачах та співчуття.

Науково-практичний досвід проведення занять з образотворчого мистецтва дає можливість констатувати необхідність урахування вищевикладених методичних положень за умови формування нової, предметно – операційної системи, оскільки її традиційна форма, за якою склалися програми з образотворчого мистецтва та трудового навчання, майже вичерпала свої можливості в нових умовах реформування загальноосвітньої школи, переходу її на 12-річний термін навчання. Стає цілком очевидною невідповідність між традиційною методикою і потребами суспільного розвитку, все це вимагає реалізації інноваційних підходів до створення та впровадження оновленої методики образотворчого мистецтва [9; 11; 14].

Для формування науково обґрунтованої інноваційної предметно - операційної системи функціонування художньо-графічного блоку дисциплін слід опрацювати основні поняття і положення означеної проблеми, охарактеризувати структуру системи та форми її реалізації.

Література:

1. Безруких М.М., Ефимова С.П., Круглов Б.С. Как помочь первокласснику хорошо учиться -Т. -2003
2. Богуш А.М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років. – К.:Видавничий Дім «Слово», 2004 – 376 с.

3. Васенко В.В. Дидактичні основи навчання графічної грамоти учнів початкової школи. Афтореф. Канд. пед. наук К. - 2002 с.5 -6
4. Вегнер Л. А. Психологическая готовность ребёнка к школе // Вопросы психологии. – 1984. - №4.
5. Волкова Н. П. Педагогіка. – К., - 2001с.
6. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте . – М.: Просвещение, 1991. - 93с.
7. Демченко І. І. Творчий розвиток учнів початкової школи засобами образотворчого мистецтва. Автореферат канд. пед. наук. К. -2005
8. Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття») Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 1993 р. №896).
9. Державний стандарт початкової загальної освіти. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2000 р. №1717).
10. Комарова Т.С. Дети в мире творчества. - М., 1995 с.35-36
11. Кузин В.С., Кубышкина Э.И. Изобразительное искусство. I-II классы Учебник. в 2-х частях. - М.:1997 с.321-326
12. Неменский Б.М. Мудрость красоты. - М., 1981с.14-25
13. Періодичні видання: «Початкова школа» №3, с.25-26, №5, №6, с.19-21, №10, с.38-40, 2000; №1, с.60-62, №6, 2001.
14. Періодичні видання газета «Освіта» №22-23 2007; №29-30 2007.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА МОДЕЛЬ ПРОЦЕСУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТА НАВЧАННЯ З ПРАКТИЧНОГО ОСВОЄННЯ ТА СТВОРЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ВИСОКОЇ СКЛАДНОСТІ

М.Б. Головін

Практична діяльність людей з освоєння, створення, відлагодження різних за природою об'єктів високої складності має багато спільного. Специфічність прийомів розумових дій людини як суб'єкта мислення базується, очевидно, на локалізації та особливостях її мозкових функцій.

Під об'єктами високої складності в цій роботі розуміється достатньо широкий спектр складних утворень: від комп'ютерних програм до електронних схем. Специфіка діяльності стосовно таких об'єктів полягає у тому, що людина не може сконцентрувати свою увагу одночасно на всіх багаточисельних функціональних вузлах і зв'язках об'єкта. Суб'єкту діяльності доводиться концентрувати увагу на частині вузлів і зв'язків та переносити її впродовж розумових дій з освоєння, створення, відлагодження або модернізації складних об'єктів. Це стосується не тільки професійних дій, а й навчальних. Формується особливий протокол дій стосовно об'єктів високої складності, який дозволяє забезпечити діяльність суб'єктові мислення в межах наявних у нього розумових ресурсів.

Механізми багатьох процесів, що вивчаються природничими науками, розкриваються при деталізації сутностей взаємодіючих сторін. Такий підхід може бути актуальним і стосовно пізнавальних процесів. Навчання передбачає такі сторони в процесі, як суб'єкт і об'єкт діяльності. Цінними є модельні підходи до процесів, що вивчаються. Моделювання дозволяє виділити в процесі суттєві особливості і знехтувати несуттєвими. Дещо ідеалізований, але в цілому дієздатний механізм може бути побудований на основі моделювання процесу пізнання. Особливу привабливість такий механізм матиме, якщо він буде здатним розглядати процеси в динаміці їхнього розвитку. Динамічна модель є ключем до детального розгляду процесів. Модельний розгляд процесів пізнавальної діяльності може бути основою для покращення ефективності керування процесом навчання.

Метою цієї роботи є модельний розгляд процесів навчальної діяльності на основі деталізації суб'єкта та об'єкта процесу пізнання.

Об'єкт діяльності. Великі за розміром, добре структуровані об'єкти з високим рівнем зв'язаності окремих складових вузлів, з однорідною структурою є вигідними для проведення психолого-педагогічних досліджень. Характер закономірностей навчально-пізнавальних